

WOLF-DIETRICH NIEMEIER, *Die Palaststilkeramik von Knosos: Stil, Chronologie und historischer Kontext*, Archäologische Forschungen, 13 Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1985, XIV + 271 p., 72 fig. în text, 29 pl.

Problematica și discuția în jurul stilului parțial, reflectate în ceramica descoperită la Knosos, pare a fi — și este pînă la un punct — o discuție pur tehnică. Înțelegînd, în sensul definit de Furumark, prin „ceramică palațială” vasele monumentale, adică amforele și pithoi-i de la Knosos și împrejurimi, incluse de A. Evans în nivelul minoicului tirziu II (SM II), W.—D.N. repune de fapt, prin analiza efectuată, problema raportului Creta-continent sau, poate mai plastic spus, problema raportului lumii minoice cu lumea miceniană. Așadar, întreaga construcție a acestei lucrări are în vedere și urmărește în mod riguros chestiunea modalității în care imaginea istorică se reflectă, se obiectivează în această categorie, cu totul distinctă, a ceramicii, uneori numită și ceramică monumentală. În sensul celor expuse mai sus, al sarcinilor pe care conștient autorul și le-a asumat abordînd una din problemele majore ale istoriei lumii mediteranee din sec. XV î.e.n., ni se impune metodologia analizei efectuate. De altfel încă Furumark, prin celebra sa lucrare privind ceramica miceniană și cronologia ei, publicată în 1941, impusese discuții cu o ștachetă de rigurozitate, am putea spune chiar de pedanterie, de care nu se putea face abstracție.

Discuția în jurul unei influențe miceniene în Creta, avîndu-și originile în cercetările arheologice ale începuturilor secolului, comportă de fapt două aspecte esențiale, foarte bine subliniate de lucrarea lui Wolf-Dietrich Niemeier. În primul rînd este vorba de evidențierea existenței sau coexistenței unei discontinuități în evoluția internă a minoicului tirziu și în al doilea rînd de modul în care poate fi operantă compartimentarea cronologică între ceea ce arheologii numesc minoicul tirziu II și minoicul tirziu III A₁ (SMII și SMIII A₁). Al doilea aspect al problemei, pîrînd secundar, își găsește justa evidențiere prin faptul că acceptarea unei contemporaneități între SM II și SM III A₁, așa cum propune autorul, lărgeste pe de-o parte spațiul cronologic al minoicului tirziu II (SM II) văzut foarte îngust de A. Evans, pe de altă parte permite mai buna evidențiere a tradiției locale, a legăturii organice dintre fazele minoicului tirziu.

Analiza propriu-zisă a lucrării debutează cu definirea celor două categorii de vase care ilustrează stilul palațial: amfora și pithos-ul. Prima formă, deși impropriu denumită amforă, termenul consacrat denumind vasele cu două toarte, au ca precursori vasele cu o funcție identică din epoca palatului vechi. De altfel și pithos-ul, care are o evoluție mai liniară, în sensul diversității variantelor, pornește tot din intervalul cronologic ilustrat de epoca cea mai timpurie a palatelor minoice. După o scurtă dar foarte comentată și eficientă analiză a evoluției celor două forme de vase sub aspectul morfologiei, comparația cu vasele identice miceniene impune concluzia, întărită și de evoluția altor forme de vase (de ex. cănille cu cioc — Schnabelkanne) unei preluări pe continent, în zona miceniană, a modelelor cretane dar și o evoluție independentă a celor două zone. În legătură cu cele expuse trebuie să subliniem faptul că în permanență vom regăsi comparația dintre aria cretană, minoică, și cea a Greciei continentale miceniene. Acuratețea metodică a autorului este și mai pregnant pusă în evidență în cadrul analizei pe care o efectuează în a doua secțiune a studiului ceramicii palațiale, cea referitoare la motivele ornamentale (p. 13—130), luate ca entități separate. Este de fapt vorba de o analiză morfologică foarte riguroasă în care decorul este descompus în elementele componente, fiecare decor fiind urmărit evolutiv atît din punctul de vedere al variantelor de execuție cit și al spațiului cronologic care precede de cele mai multe ori minoicul tirziu (SM) originea celor mai multe dintre aceste motive fiind opera minoicului mijlociu. Pe de altă parte, remarcăm faptul că autorul analizează motivele ornamentale luînd în discuție apariția decorului pe toate categoriile de documente arheologice: fresce, sigilii etc. Este astfel pus în evidență imbinarea ce există, cu prevalență uneia sau a alteia în diferite perioade, dintre ceea ce specialiștii numesc „stilul marin” și stilul geometric, mai precis cel vegetal stilizat.

Și în ceea ce privește cele 39 de categorii principale de motive (caracatiță, argonaut, cochilii de scoică, Triton, iarbă de mare, foaie de papirus, etc.) autorul își pune în

valoare cele două mari calități pe care le socotim a fi fundamentale: sistematizarea riguroasă a materialului și evidențierea, am spune în mod natural, neforțând cu nimic materialul, a amănuntului esențial, fie că este vorba de marcarea ventuzelor de pe brațele caracatiței, a numărului lor, sau a orientării, a poziției pe care o are decorul pe vas.

Această analiză este completată în mod firesc cu ceea ce se numește sintaxa decorului cu compoziția de ansamblu așa cum apare decorul în întregul său (p. 131—138). Subliniind, ceea ce cu un termen englez, credem noi fericit ales, denumește, „efectul de ansamblu” (Overall Effects) autorul reușește să ne convingă asupra diferențelor, deloc negliabile, dintre „felul de-a fi” al ceramicii de stil palațial cretan și cel micenian. Astfel sînt evidențiate caracteristicile a două modalități de a decora vasele numite de autor „principiul A” și „principiul B” fiecare cu rolul său distinct în evoluția de ansamblu a minoicului tirziu (SM). Pe de altă parte, este nuanțată și dezvoltată, prin exemple concrete, afirmația lui F. Matz privind dinamismul motivisticii al decorului cretan, atît prin sugestia mișcării reliefată de torsionarea corpului, a brațelor, antenelor, diferitelor animale marine, cit și prin dorința resimțită de privitor de a „înconjura” atît la propriu cit și la figurat „vasul” decorat.

Așa cum este și normal analiza atentă și amănunțită a uneia dintre cele mai caracteristice elemente ale arheologiei cretane a permis autorului nuanțarea cronologiei cretane și respingerea ipotezei ocupației miceniene, elementele singulare care au pătruns de pe continent, evidențiate mai ales de așa zisele pahare „ephyreice” nelegindu-se în nici un caz de ideea unei invazii din Grecia în jurul anului 1450 î.n.e. De altfel, aceasta este concluzia principală pe care autorul o accentuează în cel de-al treilea capitol al lucrării în care

analizează și alte documente arheologice, în afara ceramicii monumentale, cum ar fi vasele de piatră, sigiliile, arhitectura, sistemul de afărare etc. (p. 195—216). Toate aceste elemente, privite prin prisma relației și paralelismului dintre minoicul tirziu cretan și heladiul tirziu de pe continentul grec, determină și alte concluzii al căror rezultat este sintetizat în ultima parte a lucrării, respectiv în capitolul dedicat contextului istoric (cap. IV, p. 217—232).

Este vorba în primul rînd de faptul că tăblițele scrise în liniarul B se datează în sec. XIII î.e.n. și nu mai înainte, așa cum au fost considerate pînă acum, neaparținînd de fapt distrugerii palatelor din minoicul tirziu IIIA. O altă concluzie este aceea că ceramica de stil palațial este de tradiție pur minoică, iar mormintele de războinici de la Knosos și Phaistos nu reflectă influențe miceniene.

Așadar, ceea ce ne propune W. D. Niemcier și, credem noi, într-un fel mai mult decît convingător este schimbarea imaginii pe care o avem despre Creta la sfîrșitul epocii bronzului.

Înceind această scurtă prezentare a volumului dedicat ceramicii de stil palațial din Creta, subliniem încă o dată sugestiile metodologice oferite de lectura ei, puse în evidență în primul rînd de felul în care analiza atentă, dar exhaustivă, a unei categorii de documente, poate să repună în alți termeni o serie de aserțiuni considerate ca „axiome” în cercetarea arheologică. Pe de altă parte, ceea ce merită și trebuie pus nepărat în evidență, atestînd înalta profesionalitate a autorului, este excepțional de bogată bibliografie și, nu în ultimul rînd, felul în care autorul a reușit să devină convingător prin ilustrația ce însoțește volumul.

Mihai Simon